

UMĚNÍ PUTOVAT VZDUCHEM ANEB BALONY

BALLOONS AND THE ART OF AERIAL NAVIGATION

Sbirku literatury s tematikou vzduchoplavby, součást historického fondu Knihovny Akademie věd ČR (KNAV), označují odborníci za pozoruhodnou a významnou. Uvážíme-li, že dějiny vzduchoplavby se začínají psát teprve roku 1783, pak lze tuto kolekci 67 tisků v 61 svazku považovat za poměrně rozsáhlou. Pozoruhodný je i význam souboru jako celku – ačkoli v českých a moravských knihovnách byly zjištěny některé ojedinělé exempláře vzduchoplavecké literatury, v žádné se nedochovála podobně rozsáhlá sbírka. Knihovna Národního technického muzea sice spravuje sbírku tisků s tematikou letadel lehčích než vzduch o přibližně srovnatelném rozsahu (asi 40-50 knih), ta však až na ojedinělé výjimky pochází z doby novější (asi 1870–asi 2010). Ve světových knihovnách rozsáhlejší knižní celky najdeme, nutno ovšem uvázat, že jde často o knihy věnované letadlu těžším než vzduch z období asi po roce 1890. I z tohoto pohledu je tedy sbírka vzduchoplavecké literatury v KNAV významná nejen z pohledu národního, ale i světového. Při přípravě výstavy jsme čerpali také z fondu Knihovny Královské kanonie premonstrátní na Strahově a Archivu Národního technického muzea, jejichž správčům patří poděkování za vstřícnost a ochotu. Dík patří také historiku letectví Pavlu Svitákoví za jeho cenné odborné rady a návrhy.

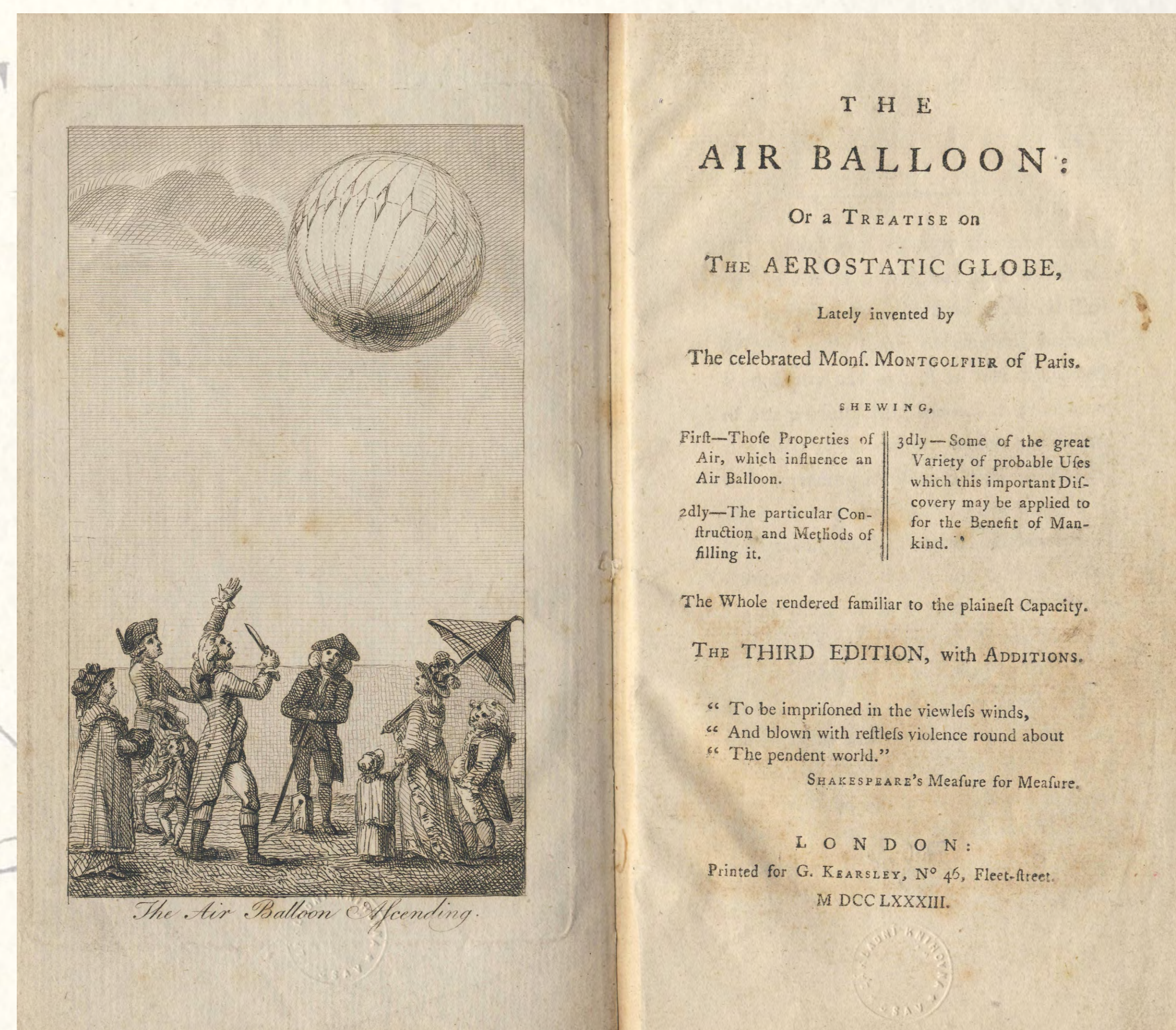
Anglické pojednání o balonech připisované Williamu Cookemu vyšlo v roce 1783 už ve třetím vydání, v roce následujícím se dočkalo vydání dalšího.

The third edition of this English treatise on balloons attributed to William Cooke came out in 1783. A fourth edition came out the following year.

Ukázka tisku z fondu KNAV, které jejich původní majitel Eduard Langer opatřil dobovými vazbami. Díky tomu se dochovaly většinou v dobrém fyzickém stavu.

Printed works from the collection of the Academy of Sciences Library (ASL) fitted with period bindings by their original owner Eduard Langer, thanks to which the majority of them have survived in good condition.

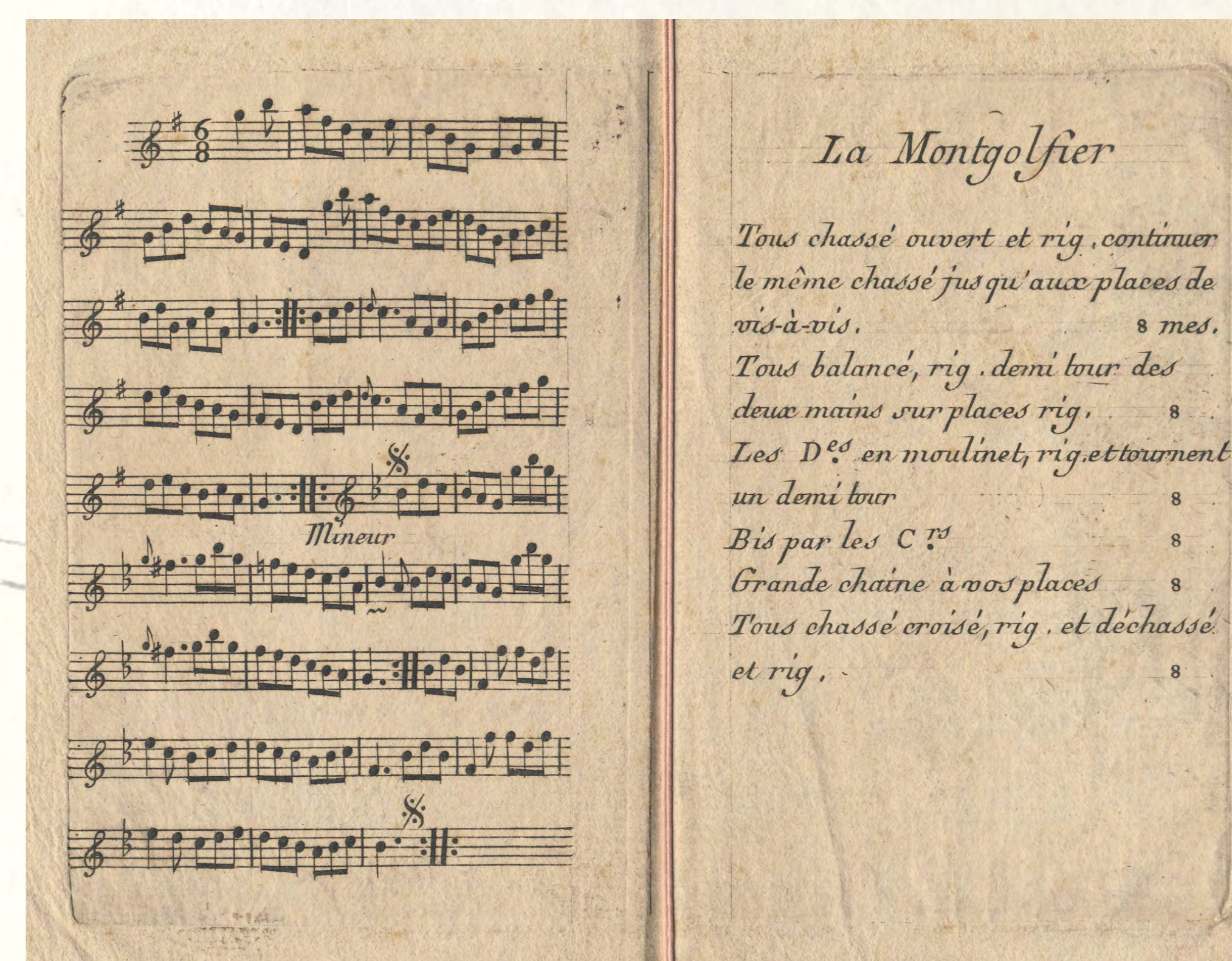
Experts consider this part of the historical collection of the Academy of Sciences Library (ASL) an important and remarkable collection of aeronautic literature. This collection of 67 works in 61 volumes can be considered relatively large if we bear in mind that the history of aeronautics only began in 1783. Although examples of aeronautic literature have been found sporadically in Czech libraries, none of them can boast such an extensive collection. The Library of the National Technical Museum holds a collection of printed works on lighter-than-air aircraft of a comparable size (around 40-50 books), though these come, with a few exceptions, from a later age (around 1870–2010). Larger collections can be found in libraries around the world, though these are often books about heavier-than-air aircraft since 1890. In this respect, the collection of aeronautic literature at the ASL is important not merely in national terms, but also globally. In preparing the exhibition, we have also drawn on the collections of the Library of the Royal Canonry of Premonstratensians at Strahov and the Archive of the National Technical Museum to which we owe our thanks for their help. Thanks are also due to aviation historian Pavel Sviták for his invaluable expert advice and suggestions.

SBÍRKA A JEJÍ PŮVODNÍ MAJITEL THE COLLECTION AND ITS ORIGINAL OWNER

Všechny tisky kromě jediného, který je ze sbírky Královské české společnosti nauk, pocházejí původně ze sbírky broumovského advokáta JUDr. Eduarda Langera (1852–1914). Právník Langer, po sňatku spolujatel textilní továrny Benedikt Schrollův Sohn v Broumově, v letech 1892–1895 a 1898–1901 poslanec českého zemského sněmu za okresy Broumov, Trutnov a Police nad Metují, byl známý i jako žurnalista, publicista a vydavatel se zájmem o regionální, především německou kulturu. Proslul také jako bibliofil a sběratel rukopisů i tisků. Jeho bohatá sbírka byla ve své době považována za jednu z největších svého druhu v rakousko-uherské monarchii. V roce 1913, tedy rok před sběratelovou smrtí, čítala na 30.000 svazků, 6.000 jednotlivů, 500 prvotisků a více než 800 rukopisů. Správu a katalogizaci své sbírky svěřil Langer v roce 1911 germanistovi Waltheru Dolchovi (1883–1914), který ji věnoval tři poslední roky svého nedlouhého života, dříve než padl na ruské frontě v prvních měsících 1. světové války.

All the printed works, with the exception of the one from the Royal Czech Society of Sciences, came originally from the collection of the lawyer Eduard Langer (1852-1914) from Broumov. Langer, after his wedding joint owner of the Benedikt Schroll's textile factory in Broumov, member of the Czech Provincial Assembly for the districts of Broumov, Trutnov and Police nad Metují in the years 1892-1895 and 1898-1901, was also famous as a journalist and publisher with an interest in regional and, in particular, German culture and a bibliophile and collector of manuscripts and printed works. His extensive collection was considered at the time one of the largest of its kind in the Austro-Hungarian Monarchy. In 1913, the year before his death, it contained as many as 30,000 volumes, 6,000 broadsheets, 500 incunabula and more than 800 manuscripts. In 1911, Langer charged German scholar Walther Dolch (1883-1914) with administering and cataloguing his collection, a task to which Dolch devoted the three last years of his short life before falling on the Russian front in the first months of World War One.

← Součástí sbírky je i tisk notového zápisu tance La Montgolfier s instrukcemi pro jeho provádění.

The collection includes the musical notation for the La Montgolfier dance with instructions for its performance.

Pro další osud Langerovy knihovny bylo rozhodující postátnění firmy Schroll v roce 1948–49, které se týkala i dalšího majetku včetně knihovny. Sbírkou převzala v roce 1949–1950 Národní kulturní komise, která ji přenesené i fakticky zlikvidovala – rukopisy, prvotisky i další staré a vzácné tisky včetně dokumentů archivní povahy byly převezeny do sběrného místa na zámek Sychrov, kde se soustředily sbírky zrušených a zabavených knihoven k dalšímu třídění. Knihy byly nabízeny různým knihovnám a institucím a ty, o které nebyl zájem, byly zničeny v papírně ve Štětí. Největší část tozra Langerovy knihovny, asi 6.000 svazků a část listkových katalogů, se dnes nachází ve fondu Knihovny Národního muzea v Praze. V KNAV se podle našich odhadů nalézá rádoev několik desítek tisků z Langerovy sbírky.

Fotografie Eduarda Langera z roku 1909. Zdroj: Archiv Národního technického muzea v Praze.

Photograph of Eduard Langer from 1909. Source: The Archive of the National Technical Museum in Prague.

The nationalisation of the company Schroll in 1948-1949, which also concerned other property including the library, was crucial to the future destiny of Langer's library. The collection was taken over in 1949-1950 by the National Cultural Committee – its manuscripts and other old and rare works, including archive documents, were taken to Sychrov Chateau along with collections from other dissolved and confiscated libraries. Its books were offered to various libraries and institutions – those in which there was no interest were destroyed at the paper mill in Štětí. The largest part of Langer's library (around 6,000 volumes and part of its card indexes) can now be found in the Library of the National Museum in Prague. We estimate that several dozen works from Langer's collection can be found in the Academy of Sciences Library.

Nejstarší tisk je disertace z roku 1703, nejmladší vznikl na přelomu 19. a 20. století. V 18. století bylo vytištěno celkem 36 tisků, toho 25 tisků vyšlo v období prvních pokusů o vzlety (1783–1784). V 19. století vyšlo 31 tisků. Zastoupeno je celkem pět jazyků – latina (1 tisk), angličtina (7), němčina (7), francouzština (25) a italština (27). Mezi autory spisů patří účastníci vzletů, vynálezci, konstruktéři, vědci a akademici, publicisté a veřejně činné osobnosti. V druhovém třídění převažuje jednoznačně próza, poezie se objevuje pouze ve třech případech, vždy se jedná o oslavné skladby. Prozaická díla, převážně naučného a odborného charakteru, lze rozdělit do několika žánrových skupin: odborná pojednání, encyklopedická literatura, disertace, dále se objevují dobové zprávy a popisy, publicistika a tisky příležitostné.

The oldest work is a dissertation from 1703; the most recent comes from the turn of the 19th and 20th centuries. 36 of these works were printed in the 18th century, of which 25 came out at the time of the first attempts at flight (1783-1784). 31 of the works came out in the 19th century. Five languages are represented – Latin (1 work), English (7), German (7), French (25) and Italian (27). The authors include people who had taken part in ascents, inventors, constructors, scientists and academics, journalists and public functionaries. The great majority of the works are in prose form, with poetry appearing in just three cases. The prose works, largely of an educational or specialist nature, can be divided into a number of genres – specialist treatises, encyclopaedias and dissertations, though they also include historical reports and descriptions, journalism and commemorative works.

← Německý překlad spisu Faujase de Saint-Fonda z roku 1784 je jediným tiskem, který nepochází ze sbírky Eduarda Langera, ale z knihovny Královské české společnosti nauk. Tento tisk se mohl do této knihovny dostat již krátce po jeho vydání.

A German translation of a work by Faujas de Saint-Fond from 1784 is the only copy that does not come from the Eduard Langer collection. It comes from the library of the Royal Czech Society of Sciences. The library may have acquired this work shortly after its publication.

↑ Exlibris Eduarda Langera s motivem ducha a vrocením 1901

Bookplate of Eduard Langer with a ghost dated 1901

↑ Exlibris s motivem roszeváče s vrocením 1909 a mottem 'Spes alit agricolas'

Bookplate with a sower dated 1909 with the motto 'Spes alit agricolas'

↑ Ukázka dobové převazby převážně z dílen R. Rofelda nebo A. Eberla.

Example of period rebinding, largely from R. Rofeld and A. Eberl